

חוק ומשחק

י. אורן

בתעודת הזהות של אהרון תורן, זו התעודה השמורה בבית גנזיה של אשתו עד היום הזה, כתוב: המקצוע — נסח. ואכן שלושים שנותיו האחרונות עסק בניסוח דברי חקיקה. לאו דוקא חוקים, כי אם חקיקת-משנה כגון צוים, תקנות והוראות הנובעים מחוקים.

בן ששים ותשע היה ביום פרישתו לגימלת זיקנה, וארבעים שנה — עוד מימי הבריטים — עבד בקביעות בשירות המדינה. הרי שהגיע לשיעור גימלה מכסימלי עוד חמש שנים קודם. האם עד כדי כך מסור היה לעבודתו שלעת זיקנה — כרבים אחרים — לא מצא ענין בחיים בלעדיה?

לא ולא. אדרבה, עייף היה ואף לקה במחלה שהרופאים מגדירים אותה כמחלה קשה ומסוכנת ושנים על שנים השתוקק לגימלה. בכל אותן השנים היה מתאר בדמיונו את היום הראשון בחייו, שלא יהיה לא יום חופש, לא יום חג ולא יום מחלה, ואף-על-פי-כן לא יהיה מחוייב לקפוץ ממיתתו על פי צלצול השעון המעורר (לאמיתו של דבר היה צלצול השעון ענין שבמנהג, שהרי בכל בוקר היה מתעורר שעה ארוכה לפני הצלצול, ויש שהיה מחכה לו בכליון עיניים), מחוייב לשתות את הקפה בחיפזון ואגב כך להציץ בעתון ולרוץ אל האבטובוס שיסיעו אל המשרד. ביום ההוא לא ינסח אהרון תורן צוים שציוו אחרים על פי חוקים שחוקקו גדולים וטובים מהם, כי אם הוא עצמו יחוקק את החוקים לעצמו ואולי גם ל...

והנה כחצי שנה לפני שהגיע לששים וחמש נקרא אל השר בכבודו ובעצמו. הסביר לו השר פנים, אמר לו שעבודתו חיונית וביקש ממנו שייאות להמשיך בה על פי חוזה מיוחד גם לאחר שיהא זכאי לגימלה. נתמלא לבו של אהרון כעס גדול; ולא כעס אחד כי אם שלושה כעסים: אחד על השר שמציע לו הצעה כזאת, אחד על החיים, אשר מיום שעמד על דעתו אינם נותנים לו מנוח, ואחד על עצמו שהחליט — עוד לפני שסיים השר את דבריו — להיענות לבקשתו של השר ולדחות את פרישתו.

משחלפו שנתיים אלה שוב נקרא אל מי שנקרא, אלא שהפעם לא היה זה השר כי אם המנהל הכללי. המנהל הכללי צעיר היה מתורן בעשרים שנה. זה מקרוב בא ועוד לא היה סיפק בידי השניים לבוא במגע של ממש. כאות הערכה לגילו או לאישיותו קם המנהל מכורסתו בשעה שנכנס תורן אל חדרו, פסע כמה פסיעות לקראתו, לחץ את ידו ולא חזר לשבת אלא לאחר שישב תורן ממולו. אז העלה חיוך רחב על פניו ואמר:

— רבות שמעתי עליך, מר תורן, וכבר מתוך המגע המועט שנתקיים בינינו הגעתי לידי מסקנה, שכל אשר שמעתי לא זו בלבד שאינו מוגזם אלא שיש בו משום המעטת דמות.

העברית שבפיו של זה נאה היתה, ומקצת הסרבול שבמשפטיו נבעה כפי הנראה ממוצאו מגרמניה. מוצא זה נשתקף גם במבטא, אם כי במידה לא בולטת.

המחמאה אף שנאמרה בנעימה מתונה היתה צעקנית מדי לטעמו של תורן. הוא אמר:

— אני מניח כי התרשמותך נובעת דוקא ממיעוט המגע.

שניהם פרצו בצחוק ואז הובא הקפה.

תוך כדי לגימה אמר המנהל:

— על אף העובדה שגיל העמידה מאחוריך, מר תורן, הרי לכל מי שמכיר אותך אין שמץ ספק

שלא גם לחך ולא כהתה עיניך. האמנם תוכל להסתגל לחיי הבטלה של אדם שפרש לגימלת זקנה?

בנוהג שבעולם גימלת זקנה פירושה שתש כוחו של אותו אדם, ואלו אתה... — המנהל סיים את שתיית הקפה התורכי, נטל את המקטרת ושקיק הניילון, שהיו מונחים על שולחנו, והתחיל מפטם את המקטרת. תחילה התקשה במקצת בהדלקתה, אך סופו שהתגבר על הקשיים ובעודו מהדק בקופסת הגפרורים את סיבי הטבק הפורצים החוצה ומציץ בשפתיו מסביב לקנה, המשיך:

— האם יש לך תכניות עיסוק לשנות הגימלה?

— לא.

— אם כן נוכל שוב להאריך את המועד לשנתיים נוספות, אם רצונך בכך. לא שר, כי אם מנהל כללי, לא חיוני כי אם רצוי, ולא רצוי למשרד כי אם רצוי לתורן, לו לעצמו. לכאורה דוקא הפעם היו לו סיבות רבות להתמרמר ולכעוס, ולא היא. תורן לא כעס. על כל פנים לא על המנהל ולא על החיים. רק על עצמו כעס, ושוב משום שגם הפעם השיב בחיוב.

וכשחלפו עוד שנתיים לא נקרא תורן לא אל השר ולא אל המנהל. המשרד כולו ערך לו מסיבת פרידה נאה, והכל דברו בשבחו והצטערו על האבדה הגדולה שהוא גורם למשרד עם צאתו לגימלה.

משנסתיימה המסיבה לחצו את ידו ושאלו מה הן תכניותיו. השיב להם כי אין לו תכניות.

ניתנה האמת להיאמר: תשובתו לא היתה מדויקת. היו לו תכניות. לפחות תכנית אחת היתה לו: משחק השחמט. עוד בימי נעוריו נמשך אל משחק זה ועשה בו חיל. לימים כשנעשה טרוד בעיסוקיו ובעבודתו כמעט חדל לשחק להוציא הזדמנויות מיוחדות, שלא נודמנו אלא לעתים רחוקות, ומיום שחזקה עליו פקודת הרופא וחדל לעשן משך ידו מן המשחק כליל, ולא עוד אלא גם את הכלים ואת הלוח נתן במתנה לחתנו.

עתה גמר אומר להתחיל בו מחדש, ועוד באותו יום שנערכה המסיבה לכבודו נכנס לחנות וקנה לו מערכת כלי שח עשויים עצם ולוח־עץ דק מן הדק. לאחר מכן הלך אל חנות ספרים וקנה ספר אנגלי ושמו "רעיונות חדישים בשחמט" מאת אלפרד ראטי.

ב

עשרים ושש שעות חלפו למן הרגע שקנה אהרון תורן את הספר על הרעיונות החדישים בשחמט ועד הרגע שהיה לאל ידו לעיין בו.

עיקוב זה לא באשמתו חל. אדרבה, מוכן היה לעיין בספר מיד לשובו הביתה מחנות הספרים, אלא שבאותו יום — יום פרישתו לגימלת זיקנה — עדיין לא היה ברשותו שלו אלא ברשות אחרים: עד לצהרי היום ברשות חבריו לעבודה ומשעה שבא הביתה ברשות בני ביתו. נתברר כי לא רק עובדי משרדו אלא גם בני ביתו נמנו וגמרו לחוג יום גדול זה בחייו. לפיכך בשעה ארבע יגיע חתנו ויסיעו לביתו לפייף או קלוק, שם יסב בחברת בתו, נכדיו ושתיים מרעותיה ובעליהן.

אלה השתים חברות בתו הן עוד מימי בית הספר העממי. יחד למדו, סיימו את הגימנסיה, יחד שירתו בנח"ל, כמעט בעת ובעונה אחת נישאו ועד היום הזה לא נתפרדה החבילה, כשם שעד היום הזה נקרא אהרון תורן בפיהן "אבא של דפנה". שתיים אלה מזכירות לו את הימים היפים שהיה מטייל עמן על פני סלעיה של ירושלים, שהיו חשופים ועתה מכוסים הם גנים ובנייני פאר מתנוססים על גביהם. בעת הטיולים היה אבא של דפנה מספר להן סיפורים ומשחק עמן משחקי צופים עוד לפני שהגיעו לגיל החברות בתנועה זו. בתוקף נסיבות אובייקטיביות ובשל גילו המכביד עליו כיום הרבה יותר משהכביד עליו לפני שלושים שנה, לא היה תורן רואה את נכדיו לעתים קרובות ביותר ולא היה משחק עמם במשחקי צופים. אף־על־פי־כן אהוב היה גם עליהם ואף הם לא היו מוכנים לוותר על חלקם במסיבה לכבודו. מתוך כך נקבעה המסיבה לשעה ארבע, ואלו בערב —

כך הודיעה לו אשתו כשבא לביתו כשבתיקו חבויים כלי השח, הלוח והספר של רטי — הזמנו כמה מידידי הותיקים לביתו.

— לארוחת ערב? — שאל קדורנית.

— כן.

ג

כלתה המסיבה, חלפה ארוחת הערב על כל הכרוך בה לרבות הדחת הכלים עד שעה מאוחרת בלילה, ואף-על-פי-כן למחרת בבוקר ניעור תורן כמימים ימיה בשעה חמש ארבעים וחמש, פקח את עיניו ומשראה את מחוג השעון מורה מה שמורה חזר ועצם אותן וכדרכו זה עשרות בשנים המתין לצלצול. לפתע נזכר שהיום לא יהיה צלצול. השעון לא יצלצל, משום שאין כל טעם לצלצולו. רשאי תורן להשתרע במיטתו ככל אשר תאוה נפשו. עד עשר, עד שתים-עשרה... אך לא איש כתורן יעשה כדבר הזה. פרישה לגימלה אין פירושה התנוונות. אדרבה, יתכן כי פירושה ראשית חדשה — אמנם באיחור זמן רב מאד — ראשית עיסוק בדברים שבשבילם נוצר ילוד אשה פלוני. אף אם לא יצלצל השעון קום יקום בשעה 6.5 — בדיוק בשעה שהוא קם ממיטתו זה עידן ועידנים, בשנים הראשונות מתוך כורח ובאחרונה מתוך הרגל — ישתה קפה (אולי קצת יותר בנחת), יעיין בעיתון (ממש בנחת) ויצא מביתו. לא לשם ריצה אל האוטובוס כי אם לשם... לשם מה? לשם... טיול. כן, זה טיול הבוקר שהרופא מצווה עליו זה כחמש עשרה שנה (עוד לפני שנתקף לבו) ותורן אינו יכול לעמוד בו ויוצא ידי חובתו בסיבוב בשעות הערב.

ולאחר הטיול הארוך — ואכן ארוך יהיה הטיול, לפחות בימים שהחמה אינה קופחת בלי רחם, שהרי אין איש דוחק בו — ישב תורן אל שולחן-הכתיבה שלו וישקע במשחק-המלכים, זה המשחק שניתן להמשילו לאהובת-נעורים שלא זכתה לאמצה אל לבו אלא בימי זיקנה.

כך הרהר תורן בלבו בשעה שעצם את עיניו מתוך צפיה לצלצול שלא יבוא. בעוד עיניו עצומות חש שאשתו אינה על ידו. האמנם כבר קמה ממיטתה?

פקח עיניו ונוכח לדעת שאשתו לא זו בלבד שקמה ממיטתה אלא אף הביאה לו כוס קפה סמוך למיטתו, בחינת מידה שאדם מודד כן מודדים לו, שהרי מיום שגדלה הבת — זה כעשרים שנה — מאחרת אשתו לקום ממנו, והוא שמשאיר כוס קפה סמוך למיטתה לפני צאתו מן הבית.

— האמנם לשם כך, ורק לשם כך השכימה קום? — תמה תורן בלבו, ושבעתיים גדלה תמיהתו משראה אותה נכנסת לחדר לבושה שמלת שבת.

— ישן עוד? — שאלה כאלו תמוה הדבר שאדם שפרש לגימלה שרוי במיטתו בשעה שש בבוקר.

— פנסייה — אמר תורן.

— שום פנסייה. יש לי הפתעה.

— עוד הפתעה?

— מה פירוש "עוד"?

— אתמול כבר היו לך שלוש הפתעות.

— אילו הפתעות?

— המסיבות.

— והיום זה... — היא הוציאה מתיקה שתי פיסות נייר כחול, מרובעות, ועליהן מודפס דבר-מה.

— מה זה?

— כרטיסים.

— למה?

— למוזיאון הממלכתי. דחיתי את הביקור עד יום פרישתך. אם כן... עד שתשתה קפה, תתגלה, תתרחץ, תתלבש, יהיה קרוב לשבע. לפנינו כשעה אחת הליכה ברגל. הכל בכביש, יש רק קטע אחד בשביל כבוש יפה. נשהה שם עד שעה שתיים וחצי בערך — מה שנספיק נספיק, מה שלא נספיק לא נספיק — אחר כך נסע העירה, נאכל במסעדה — פנסיה או לא פנסיה? — ומשם הביתה.

ד

עיקר מהותו של משחק השח הוא כידוע המלחמה בין הלבן לשחור. אפשר מתוך הנהיה אל העיסוק בשח והגעגועים אל ספר השח, ואפשר מסיבות אחרות, מרגע שיצא עם אשתו מפתח ביתו, הפך כל העולם בעיני רוחו לזירת מאבק בין לבן לשחור. בתחילה נטוש היה המאבק בתוכו פנימה. מהפך היה בלבו בשני הצבעים המנוגדים שהאחד מהם פירושו מבחינה פיסיקלית-אופטית שגוף פלוני סופג את כל האור שמשפיע עליו העולם ואינו משאיר קרן וחצי קרן לזולתו, והאחר פירושו שגוף פלמוני מסרב לקלוט לתוכו נוגהה של תבל והוא מחזיר את כל קרני האור הפוגעות בו ומפזרם שוב בחללו של עולם. וכיון שהמין האנושי מחבב את הפזרן שידו נדיבה ועוין את הציקן הסופג ואוצר את הדברים בתוכו, קבעו הבריות, מימי קדם, את הלבן לסמל הטוב ואת השחור לסמל הרע, וכדרכם משחר ההגות האנושית הפכו דברים שבטבע למושגים שבמוסר ותהליכים בפיסיקה לערכים בתורת המידות; כך, למשל, העתיקו את היושר ואת העקמומית מתחום המרחב הקוסמי אל תחום המרחב החברתי. אין תימה איפוא שמשחק המאבק שבין לובן לשחור מוצאו בפרס, זאת הארץ אשר יצרה את דת המאבק בין טוב לרע, דת מלחמת הנצח בין הורמיו לאהרימן, דת שהעניקה מעמד שווה לאלהים ולשטן, לשחור וללבן.

ומשהשתלט המאבק על רחבי פנימיותו כולה, עבר על גדותיה, פרץ ופשט על פני כל אשר ראו עיניו והציף את העולם, ועל כל אשר בו הטביע את חותמו הדו-צבעי.

לפיכך היו קוביותיו המרשימות של בנין המוזיאון הממלכתי לבנות ואלו הקיר שמנגד להיכל הספר שחור היה, מגילת ישעיהו כתובה היתה בדיו שחורה על קלף לבן, האשה שבתמונתו של פיקאסו היתה לבנה ומשה של רמברנדט העומד לשבור את לוחותיו שחור היה או נראה לו לתורן כשחור. וכל מה שלא היה או לא יכול להיראות לו כשחור או לבן לא היה קיים. לפיכך משיצאו מן המוזיאון ראה תורן שכל בניגי האוניברסיטה שעל הגבעה הנמוכה לבנים הם, ואלו כל הפסלים שבגנו של בילי רוז שחורים. ולאור לבנה הנוגה של כיפת בית הכנסת הצטייר שחורו של פסל, ספק פסל ספק מכונה, וקשת שחורה הצמודה אל גלגל תנופתה מתנענעת כעריסה. ומשום מה נדמה היה לתורן כי הקשת של המכונה היא היא קשתה של כיפת בית הכנסת, אלא שזו שחורה וזו לבנה, זו קמורה וזו קעורה, זו מתנענעת וזו יציבה, זו נתמלאה אבן והפכה לקמרון וזו אין בה אלא הקשת עצמה ומילויה אויר ורוח.

בדרכם אל האוטובוס תפסה אשתו בידו ועמדה מלכת.

— לא טוב לי — אמרה וקינחה את פניה במחטתה.

כפי הנראה נתייגעה מן הטיול הארוך, מן ההתרוצצות באולמות המוזיאון ומן הסיור בגנו של בילי רוז — והכל בצערי יום קיץ לוהט. פניה חוררו מאד, אלא שגם חיוורון זה היה לו תפקיד במשחק השחור-לבן.

משראה תורן את הלוכך שפשט בפניה נטה זרועו ועצר מכונית שחורה ומבריקה כמכוניותיו הראשונות של פורד מלפני שלושים שנה. ליד ההגה ישבה אשה שראשה עטוף מטפחת לבנה.

— רצונכם בטרמפ? — שאלה באנגלית.

תורן נד בראשו.

—Please—

הם נכנסו למכונית. אכן, היה זה פורד מימי משותלח שנצבע מחדש לפני ימים מספר ונהגה בו אשה כושית. לא אפריקנית, כי אם תירת כושית מארצות הברית. פניה היו שחורים.

— הביתה או למסעדה? — שאל תורן את אשתו.

— למסעדה.

נסעו למסעדה והכושית הצטרפה לסעודתם. היא התפעלה ממדינת ישראל. האוכל, השתיה והמנוחה השיבו את רוחה של אשתו של תורן.

החומס היה לבן, לוח הפורמייקה שעל השולחן שחור. האורז היה לבן והבשר שחור. אכן בשר שחור, ממש שחור.

ה

בבית קינח תורן את נעליו השחורות בסמרטוט לבן.

— מה אתה עושה? — שאלה אשתו.

— מקנח את נעלי מן האבק.

— במה?

— בזה — תורן הושיט לה את הסמרטוט.

— אתה יודע מה זה?

— סמרטוט. מצאתי אותו בידי.

— לא. זוהי מטפחתה של הכושית.

— מה?

— מה שאוזניך שומעות.

תורן הזדקף.

— איך נוכל להחזיר לה?

— אינני יודעת. היא אמרה לנו היכן היא גרה.

— היא נוסעת היום לתל-אביב ומחר טסה חזרה.

— חבל — אמר תורן ולאחר שעה קלה של היסוס הוסיף לנגב את נעליו המאובקות במטפחתה

של הכושית.

אשתו כיהתה בו:

— זו מטפחת משי. מוטב שתתנגה לי.

תורן נתן לה את המטפחת ונכנס לחדרו. הוא פתח את התיק שלא נגע בו מאתמול. שלה מתוכו

את לוח השח ואת הקופסה שבתוכה נמצאו כלי המשחק והניחן על שולחן עבודתו. לאחר מכן נטל

את ספרו של רטי והשתרע במיטתו.

ו

הלוייתו של תורן נערכה למחרת היום בצהריים. אשתו דרשה במפגיע שידחו את ההלוויה ליום

אחד כדי שיוכלו לבוא הקרובים והידידים מחוץ לירושלים. אולם שלטונות הבריאות סירבו, שכן

הרופא קבע כי תורן מת מהתקפת לב יום לפני ההלוויה בשעות שלאחר הצהריים, ואלו אשתו לא

הרגישה בדבר אלא בשעות הבוקר למחרת היום.

אשתו של תורן הכחישה בכל תוקף את קביעתו של הרופא והיא מערערת עליה עד היום הזה.

אמנם, טוענת היא, כשנכנסה לחדר עבודתו לאחר הטיול מצאה אותו שוכב אפרקדן במיטתו וספר אנגלי על משחק שח, שנשמט כפי הנראה מידו, מתגלגל על הרצפה סמוך למיטה, אך לא היה שמך ספק כי אהרון תורן שקוע בשינה עמוקה. וכל כך עמוקה היתה שנתו עד שבשעות הערב נמנעה אשתו מלהעירו ושכבה לבדה בחדר המיטות. גם היא עייפה היתה מאד לאחר הטיול שערכו באותו יום ולא קמה ממיטתה עד אור הבוקר. בשנתה — בשנתה ולא בחלומה — שמעה, נים ולא נים, כי משהו דופק בדלת ואהרון קם לפתוח. אחר־כך הגיעו לאזניה לחישות קטועות. ובעיצומו של הלילה — זכור לה היטב — פקחה את עיניה ומבעד לדלת הפתוחה לרווחה ראתה אותו יושב בכורסתו כפוף על לוח שעליו כלי שחמט. מוכנה היא להישבע כי פעמיים קראה בשמו ושאלה, מה השעה; כיון שלא נענתה חזרה ונרדמה.

מחלוקת זו שבין הרופא לאלמנתו של תורן אין לה כל ערך מעשי, שהרי אין איש מיחס חשיבות מעשית לשעת מותו המדויקת של אדם שלא נרצח ולא התאבד אלא מת מיתה חטופה ממחלת לב. אף־על־פי־כן סבורים אנו כי אין להתעלם מדבריה של הגברת תורן, וכמה עובדות יש בהן משום אישור לטענתה:

(א) על שולחנו של תורן נמצאו רשימות שכללו מובאות מדבריו של אינגשטיין על עמנואל לאסקר, אחד מאמני השח הנודעים בראשית המאה, תרגום עברי מדברי ריצ'רד רטי על לאסקר וקטעים מסיפורו של ביאליק "ספיח". לפחות דבריו של רטי על לאסקר תורגמו והועתקו באותו לילה, שהרי רק באותו לילה היתה לו לתורן שעת־כושר יחידה לעיין בספרו של שחמטאי אמן וחוקר זה.

(ב) מלבד רשימות אלה נמצאה בעזבונו של תורן מחברת דקה — מחברת־משבצות של תלמידי הכיתות הנמוכות בבית ספר עממי — ועל עטיפתה כתוב "מה סיפר לי המלך הלבן". כל הכתוב במחברת זו מיוסד על משחק שנערך בין לאסקר לבין מארשאל. דבר זה לא היה קשה לגלות משום שהמשחק מובא בספרו של רטי רק עד המהלך הארבעים ואחד. כאן מצויה בספרו של רטי הערה: "זהשחור זוכה". כפי הנראה החליט תורן לשחק את המשחק עד סופו, שכן בשולי אותו עמוד בספר מסומנים בדיו עוד כאחד־עשר מהלכים עד למט של הלבן. ספק הוא אם כך נסתים המשחק באמת. סיום זה, יש לשער, הוא פרי השערתו של תורן המנות. על כל פנים מי שירצה לקרוא את וידויו של המלך שיובא להלן אגב מעקב אחר המשחק ימצא את המשחק, כמובן בלי תוספותיו של תורן, בספרו של רטי שהוזכר לעיל בהוצאת דובר פובליקיישינס, ניו יורק, בעמודים 58–62. יתכן כי יש מי שימצא עניין בשילוב זה של קריאה ומעקב. אשר לענינו הרי מצד אחד משמשת גם מחברת זו הוכחה שתורן לא מת בצהרי היום, אלא למחרת בבוקר לאחר שהיה ער כל שעות הלילה ועבד לא רק על הרשימות שפורטו לעיל אלא גם על רישום סיפורו של המלך הלבן במשחק לאסקר־מארשאל. מצד אחר קשה לתאר שכל הכתוב במחברת ובדפי הרשימות נכתב בידי תורן בלילה אחד, אם כי במאמץ כביר ניתן הדבר להעשות מבחינה פיסית. דרך אגב, שלא כדפי הרשימות, נמצאה המחברת לא על שולחן עבודתו אלא במגירה שבארון הבגדים.

(ג) חדשים מספר לאחר מותו נתקבלה מאמריקה חבילה על שמו של תורן ובה תדפיס מתוך כתב־עת אמריקני של פואמה מפרי עטה של משוררת כושית אמריקנית רבקה תורנטון. בעמוד הראשון של התדפיס מצויה הקדשה מודפת ל"מיסטר אהרון תורן, שהפגישה החטופה עמו בישראל באותו לילה היתה לי מקור השראה לכתובת יצירתי זו". הגברת תורן טוענת שרבקה תורנטון הוא שמה של האשה הכושית אשר נתנה להם טרמפ באותו יום גורלי, והיא שלפי מיטב שיפוטה צלצלה באותו לילה בדלת, כפי הנראה כדי לקחת את מטפחתה שתורן נטל עמו מתוך פיזור נפש. זהו לדעתה של הגברת תורן פשר המלים: "הפגישה החטופה בישראל באותו לילה", שאם לא כן

אין למלים אלה כל מובן, שהרי הפגישה ביניהם נתקיימה ביום. עובדה היא שהמטפחת נעלמה ולא נתגלתה מאז.

אנו לא נכניס ראשנו במחלוקת שבין הגברת תורן לבין הרופא שנקרא אל תורן לאחר מותו, שכן, כאמור, אין חשיבות לקביעת השעה המדויקת למותו של אדם שנפטר ממחלת לב. לעומת זאת נביא להלן במלואן ובזו אחר זו את הרשימות שעליהן הסתמכה הגברת תורן, משום שנודעת להן חשיבות מרובה להבנת אישיותו של בעלה המנוח, אהרן תורן, שלאחר שלוש שנות עיסוק חובה בניסוח ציורים ותקנות זכה לילה אחד לעסוק בשעשועו שערג אליו מימי נעוריו. על כל פנים לדברי אשתו כך, ואלו לדברי רופאו אפילו ללילה זה לא זכה, ומי שסבור, אפשר במידה רבה של צדק, כי אינו חייב לבזבז זמנו על הבנת אישיותו של אהרן תורן, נאמר לו שאולי נודעת לאותם הדברים חשיבות־מה גם להשגת ענינים החורגים מתחום אישיותו של תורן ואף מתחומה של כל אישיות ואולי אפילו מתחום המין האנושי כולו, כלומר ענינים שהם מכבשונו של עולם.

דברי איינשטיין על לאסקר

לאסקר היה בלי ספק אחד האנשים המעניינים ביותר מבין אלה שנודמן לי לפגוש בימי חיי. מקרה נדיר הוא שעצמאות המחשבה מצויה באדם בד בבד עם התעניינות חמה בכל השאלות הגדולות המסעירות את האנושות. אינני שחמטאי ואין אני יכול לחרוץ משפט על עצמת כוחותיו השכליים במשחק השח. משחק זה דחה אותי ברוח הלחימה למען הזכיה המפעמת אותו.

מדברי אלפרד רטו על עמנואל לאסקר

בתקופת הגישה המדעית למשחק השח מצויים היו לא רק חוקרים דקדקנים מסוגם של שטייניץ וטאראש, שהיו משתיחים את תורותיהם על הנסיון; בימים ההם התהלך עלי אדמות פילוסוף שהיה משחק שח ושמו עמנואל לאסקר. לאסקר החזיק תקופה ארוכה בכתר של אליפות העולם בשח. כשבא אני לציין את דיוקנו של לאסקר כאישיות רמת מעלה בעולם השח איני רשאי להתעלם מחיבתו היתרה לפילוסופיה. ראשית דרכו מסות וחיבורים קטנים, שבהם היה עורך השוואה בין השחמט לבין החיים. לימים חיבר מסה בשם Der Kampf. היינו "המאבק". היאבק משמע להתגבר על הקשיים העומדים בדרך להשגת המטרה. הוא ניסה לגלות חוקים כלליים להתמדת המאבק, את השח, שהוא דוגמה למאבק אינטלקטואלי טהור וישר-לב, ייחד לאסקר כמבחן לאמיתות תורתו. פעילותו של לאסקר בשח לא היתה מטרה בפני עצמה, כי אם שמשה לו הכנה לתורתו הפילוסופית. מופלא ומתמיה הדבר: לאסקר, שהיה אלוף העולם בשח, לא העמיד תלמידים. שטייניץ יסד אסכולה, כמעט כל האמנים בני זמננו למרו מטאראש; בנהגים, שהיו מקובלים בשח כעבור שנים, ניתן להבחין בבירור ברוחו ושכלו של רובינשטיין. רק לאסקר לבדו אין לחקותו. מדוע? ואנו שואלים: כלום יתכן שלא תרם תרומה בתקיימה להתקדמות משחקנו?

רבי־אמנים אחרים ניסו ליצור טכניקה ספציפית במשחק השח. הם חקרו את סגולות הלוח והורו כללים כגון: "שני רצים חוקים משני פרשים". או "את הצריח יש להציב מאחורי החיילים שעברו את הקר". כללים אלה אין להם ערך מוחלט, אך לגבי אדם קצר־ראי הרי הם משקפיים הראויים לשימוש. לאסקר לא הכיר אלא בחוקי המאבק האוניברסליים, ובמצעותם ניצח את שטייניץ ואת טאראש והוכיח את השגיאות והליקויים שבטכניקה שלהם במשחק השח. בדברים אלה טמונות זכויותיו בשחמט. לשכלל את הכוחות שברשותו כך שההגנה וההתקפה ישתלבו זו בזו — משימה זו לא היתה לגבי לאסקר עקרון של שח בלבד. על השח כשלעצמו נתן דעתו אך מעט. עצם המאבק הוא שהעסיק אותו. אך כנגד הטכניקה המושלמת ביותר אפילו ענקים אדירי אימים לא יכלו לעמוד בכוחם החשוף בלבד. לאסקר הובס עלידי קאפאבלאנקה. עידן הגיבורים חלף בעולם השח כבעולמות אחרים. אף על פי כן משמשים משחקיו עד היום הזה סמל לנצחון גאון הרוח על העדר דמיון, נצחון האישיות על החומר.

קטעים מסיפורו של ביאליק "ספיה"

עוד ביום הראשון כשהראה לי הסגן את לוח ה"אלף בית" שורות שורות — מיד קפצו ובאו לפני חילות חילות של אנשי צבא מאלו העוברים לפרקים על פני ביתנו, הם והמתופף עמם בראש: יום־טרם! ביותר דומות לכך

שורות ה"אלפי"ן והגימלי"ן עם ה"קבצים" שלמטן. הרי הם אנשי חיל ממש, מזוינים מכף רגל ועד ראש. אלו ה"אלפי"ן, תרמיליהן מופשלים להם מאחוריהם, והם הולכים כפופים קצת מתחת למשאם, כפורשים ל"מגיבורות"; ואלו, הגימלי"ן, ניצבים פשוטי רגל מלפניהם, מוכנים ל"מרש". עיני התחילו משפשות בצדי הלוח ובשוליו... "את מי אתה מבקש? שואלני הסגן. את המתופף".

כל אותו היום הרהרתי בגייסות ובאנשי צבא...
 אסל ושני דליים"...

וכשירדתי... פרחת מיד האל"ף מלבי ובמקומה באה מארסיה זו השקצה שואבת המים. כל היום לא זזה מגנדי עיני. ראיתיה כמו שהיא: בכרעיה היחפות, במחלפותיה העבות ובאסל הדליים שעל כתפה... צורות שאר האותיות נראו לי אף הן בכמה פנים, בדמות בהמות וחיות ועופות ודגים וכלים, או כבריות משונות סתם, שלפי שעה לא מצאתי להם עדיין דוגמא בעולם הזה. השי"ן— הרי זה מין שפיפון בעל שלושה ראשים; ה"למ"ד— הרי זו חסידה פושטת צוואר ועומדת על רגל אחת, מעין זו שדרה בראש האילן אחורי ביתנו; הגימל"ל— הריהו מגף, כזה שמצויר על גבי הקופסאות של משחת נעליים ושד קטן בעל זנב מצחצח אותו בנריות מרובה— הדל"ת— בחינת קרדום, וכן כולן... ופעמים נראתה לי אות אחת היום בדמות צורה זאת ומחר בדמות צורה פלוגנית. דבר זה נעשה מאליו, בלא כוונה ובלא יגיעה מצדי. צורה שנתיישנה עלי— נסתלקה ובמקומה באה חדשה.

כשהגעתי לצירוף אותיות— והנה ערב רב של בריות שונות ומשונות, כתי כתות הן הולכות ובאות, זו בצד זו, עורף כנגד פנים ופנים כנגד עורף. הן הפשוטה והן החרומה קופצות תמיד על רגל אחת בראש. ה"למ"ד הולכת קוממיות בגרון נטוי ובראש זקוף, כאומרת: ראינה, משכמי ומעלה גבוהה אני מכולכן. בינתיים מזדקק ובא היו"דן, בריה קטנה זו שאין לה כל דמות בעיני ואין לה על מה שתסמוך, ואף-על-פי-כן אני מחבבה יותר מכולן. תמיד היא נראית כאלו היא צפה באויר או כאילו היא נמשכת אגב גרר— ולבי לבי לה. ירא וחרד אני, שלא תיאבד בקטנותה בין חברותיה ושלא תירמס ולא תתמעך, חס ושלום, מבין כולן.

מה סיפר לי המלך הלבן

אני יודע: החוק הוא עצם קיומי. נולדתי יחד עם החוק. אלמלא נקבעו החוקים לא הייתי קיים. על-כל-פנים לא כפי שהנני קיים. לא אני. משהו... משהו אחר היה קיים, אך לא אני, לא אני, לא אני... אני, המלך הלבן.

היה מי שאמר: אני קוהלת מלך בירושלים. היה מלך וחדל להיות מלך. ואם הגיע זמן שחדל, משמע היה זמן שעוד לא היה מלך. כאן ההבדל הנוקב שביני לבינו, שאני הנני מלך מבטן ומלידה. ברגע שאחדל להיות מלך אחדל להיות... מלכות או אפס...

והנה גם מכסימליזם זה— הכל או לא כלום— אינו אלא חלק מן החוק שבראני. העולם נברא במאמרו של הקדוש-ברוך-הוא. ולא במאמר אחד כי אם בכמה וכמה מאמרות. אף אני לא נבראתי, כמוכן, בחוק אחד אלא במערכת חוקים. ולא לבדי נבראתי כי אם יחד עם עוד חמישה-עשר ברואים לבנים כמותי וששה-עשר ברואים שחורים שלא כמותי. על שכמותי הומלכתי מלך בתוקף אותה מערכת החוקים שעמה ובזכותה נבראתי. ואף-על-פי-כן קיים הייתי לפני החוק אלא שקיומי נטול משמעות היה, פירור אלמוני בכלל הבריאה, כשם שגופו של האדם או תלקיו קיימים גם לאחר מותו. הרי שאותה מערכת חוקים ששיוותה לי את קיומי לא בראתני יש מאין אלא יש מתהו-ובוהו. היא שבראתני והיא שהמליכתני, אף כי מלכותי אינה שלטון בלי מצרים, שהרי ילוד חוק אני, ואין חוק אלא ריסונו של הרצון.

מכאן הפרדת הרשויות. כשאני לעצמי ברור לי שלמרות היותי מלך מבטן ומלידה אין חלקי עם הרשות המחוקקת ואף לא עם הרשות המבצעת. רשות חדשה אני: הרשות המבצעת. עד שלא נוצרתי לא הייתי כדאי. ועכשיו שנוצרתי איני אלא כלי-שרת בידי הרצון הבא על סיפוקו בגדר הסייגים שקבע לו החוק. אילו היה עולמי עולם מונותיאיסטי, לא היה הביצוע כרוך בבעיה. אין זו

רבנות לשמש רשות מבוצעת לישות שמרצונה נטלה על עצמה את סיגי החוק שהיא עצמה חוקקה. ואולם, ברור כשמש בצהרים כי עולמי אינו מונתיאטי. הריהו לפחות דו-אלי. שני רצונות נאבקים בו: הורמיו ואהרימן. אני הוא מלכו-משיחו של הורמיו, אני, המלך הלבן. ואלו המלך השחור מלכו-משיחו של אהרימן הוא, אל הרצון השני.

שני רצונות וחוק אחד. את שני הרצונות יצר פרסי ושמו צרתוסטרא. ואלו את החוק חוקק יהודי ושמו אלברט איינשטיין.

כארבעים שנות חיים הקדיש איינשטיין לנסיונות הגילוי של חוקי החלל והזמן, אשר יחולו לא רק על שדה הגראויטאציה כי אם גם על השדה האלקטרו-מגנטי. יש אומרים שכל עמלו היה לריק ויש סבורים שעוד עתיד העולם לאמת את תורתו אשר את עיקריה בלבד התווה ולהוכיחה נבצר ממנו. וזאת התורה בניסוח פשטני-סכימתי: הוכח כי החומר והאנרגיה בנויים מיחידות זעירות סופיות שאינן ניתנות לחלוקה נוספת כגון חלקיקי גרעין האטום שמשך קומם הוא מנה זעומה של שניה, הפוטונים של האור והקוואנטים של כל אנרגיה אחרת. ברם אין די בזה. יש להוכיח שגם החלל-זמן עצמו מורכב מיחידות זעוריות, סופיות ומחלטות שאינן ניתנות לחלוקה נוספת. לא חלל רצוף וזמן מתמיד כי אם חלל-זמן מעשה רשת. ועצם קיומו של העולם אינו אלא שרשרת טבילות של חלקיקי חומר או אנרגיה במשבצות של חלל-זמן וקפיצתם ממשבצת למשבצת. כל טבילה היא לידה ומוות, כל קפיצה היא כליון ותחיה.

כך קיומו של עולם וכך קיומי אני. ממשבצת למשבצת. ממשבצת זו שאינה ניתנת לחלוקה הריני מוטל ביד חזקה ובזרוע החוק אל המשבצת הסמוכה עד אשר יסגרו עלי חלקיקיו של אהרימן ולא אוכל לנוע עוד. אז תיסתמנה המשבצות אשר סביבי ושוב יבוא אי-הקיום... או תהוירובוהו שבו אהיה כגולם קטן עשוי עצם ונטול משמעות. אבל עד אז מלך הקיום אני. מלך הקיום הלבן שבו נצח והרף-עין משמשים בערבוביה... ממשבצת למשבצת. מטבילה לטבילה עד אין משבצת. עד אין מלך, אין אל, אין גיבור, עד אין אני לי ולהורמיו. כי הורמיו ואהרימן נאבקים זה עם זה על פי חוקי השדה האחד של איינשטיין: ממשבצת למשבצת בחלל-זמן מעשה רשת. והנה רוח לחימה זו שדחתה את המחוקק, היא המשווה לכל המתרחש את הפן הביאולוגי, החי, או כפי שהבריות אומרים, את הצד האנושי. שהרי עם כל היותי מלך מוכתר בתוקף החוק אין אני נלחם. אני יוצא בראש המאבק, כמעט שאיני נאבק כלל. אדרבה, אחרים, חזקים וחלשים ממני, הם הנאבקים למעני. ממש למעני. דומה כי אני, שלומי, בריאותי, והעיקר בטחוני, הוא בראש דאגתם. יתכן כי דבר זה נובע מתכונותי האישיות: רודף שלום אני, חלוש, חולם, אני-דעת ועדין-גוף. ואולי משום כך לבש המאבק, שהוא מגופה של הווייתי, את צורתו המיוחדת במינה, ושוב אינו מאבק שאני עומד בראשו אלא מאבק של הכל למען שלומי ובטחוני.

אכן לא אני פתחתי בו במאבק קיומי זה. לא מלחמת קיום שפירושה מלחמה למען הקיום, כי אם מאבק-קיומי, שהרי עצם המאבק הוא הקיום והקיום הוא המאבק.

כן, לא אני פתחתי בו. פתח בו בני, בני הקטן.

הוא זו, לא לאטו זו מדל"ת אמותיו שלו אל דל"ת האמות הסמוכות אליהן, אלא קפץ, ניתר. בני הצעיר, שתמיד נהגתי להחזיקו על ידי ממש. אפילו כשהיה מתייצב בשורה אחת עם חיל המשמר שלי לבוש מדי צבא ומעמיד פני חייל, אפילו אז הייתי מתייצב מאחוריו לראות מה ייעשה לו, ולהתערב במהלך הענינים כדי למנוע כל מאורע העלול להזיק לו. מכל מקום, באותו רגע — והרי היה זה הרגע שבו יצאתי לאויר העולם המיוחד של זירת מאבק הרצונות שקיבלו עליהם את עול החוק ושמוני מלך, ראש וראשון ברשות המבוצעת — באותו רגע נדמה היה לי שכך נהגתי עד כה או לפחות כך הייתי נוהג אילו הייתי קיים לפני כן. כן, כפי הנראה הייתי נוהג כך עד כה, אך עתה

החמצתי את שעת-הכושר. בני, בני אהובי, קפץ את קפיצתו. רצייתי לרוץ אחריו, אך רצונו של הורמיז גבר על רצוני וריתקני אל מקומי. נער שחרחר, זריו וחסונו, רץ לקראת בני. אז בא החוק והעטה עלי שריון בלתי נראה לעין אך שבעתים חזק מכל ברזל ופלדה. אפילו להלום באגרופי על קירות האויר של תא מאסרי המלכותי נבצר ממני, כי אזיקים סמויים אסרו את ידי ושלשלאות אויר כבדות מנשוא כבלו את רגלי, שהרי זה דרכו של החוק לאסור את הרצון באזיקים ואפילו מלך לא ימלט ממנו. הדממה שמסביב רעמה: יחי המלך. מלך מלכי הרשות המבוצעת. עצמתי את עיני. וכשפקחתי אותן היה ברור לי כי נטושה מלחמה. צבאות השחור, שלוחיו של אהרימן, על טנקיהם ותותחיהם נעו לקראת צבאותי שלי.

אחד מחיילי כרע נפל. יד נעלמה טאטאה אותו משדה המערכה כטאטא הרוח את האבק. אותה יד נעלמה אחזה בי והוציאתני ברוח והניחתי בתוך בקעה, משל הייתי יחזקאל הנביא. ואף כי צבאותי היו עשויים עצם לא היתה בקעתי מלאה עצמות יבשות כי אם פינת מבטחים שקטה. "פינת מבטחים, פינת מבטחים" — לאטה באזני הדממה לאחר שחדלה לזעוק "יחי המלך".

מלך הייתי, מלך לבן, ומשיחו של הורמיז הטוב, ראש וראשון לרשות המבוצעת, ואף-על-פי-כן לא ניהלתי עד כה את הקרב. מעתה לא יכולתי אפילו לעקוב אחרי מהלכו מפינת המבטחים שלי. רק ידעתי כי המלחמה מתנהלת למעני. אנשים צעירים, יפים, נבונים, מוכנים להקריב את חייהם למעני. "למעני אך לא בגללי" — התנחמתי. לא אני פתחתי בה. בני הוא שפתח בה. ואולי שני הרצונות... ולולא היו אלה נלחמים למעני היו נלחמים למען מישהו או משהו אחר. רשאי אני איפוא להרגיע את מצפוני ולהירגע. ואכן נרגעתי. ומשנרגעתי היתה רגיעתי רגיעה של ממש. ואפילו לאחר שקרבתי, מאפס מעשה, אל חלוני וראיתי לנגד עיני טנק העולה לאטו וברוב טרטור על בתי — בית-אצילים קטן בכפר נידח — לא חשתי קורטוב של דאגה או ריגוש. נער מאנשי הכפר, שהיה דומה לבני כאח-אום, הטיל בטנק בקבוק מולוטוב והשמידו. נפנפתי לו לנער נפנוף של עידוד וקרבתי אל החלון האחר. לוע ארוך מתתחתי האויב נע לאטו ימינה ושמאלה כקרני מישוש של זרקור בלילה. לא הרחק ממנו עמדה אשה שחומה, דשנה וחייכנית, שפניה רעולות והילוכה היה בו קורטוב מן המלכותיות האופיינית להילוכן של נשי המזרח השחררות כל עוד לא כופפו העמל והזקנה בטרם-עת את גוון. מבעד לרעלה השקופה קרצה לי באחת מעיניה השחורות. אשה זו באה להדיחני. דבר זה היה ברור לי, ולא פחות מכן לחייל העומד על המשמר. הוא חסם את הדרך בפניה. היא נסוגה ונעלמה מטווח ראייתי. מוזר, באותו רגע נצבט לבי משום מה. רגש של בדידות נוראה, אותו רגש בדידות שתקף אותי בשעה שקראתי באחד מספרי האסטרונומיה, שכל הערפלויות, כל העולמות שבחלל הקוסמי מתרחקים מארצנו, מכוכבי-הלכת שלנו.

עתה נדמה היה לי שהכל מתרחקים ממני. קצין המשמר שלי נהרג. רק החייל הכפרי הדומה לבני — בני הוא שהתחיל בכך. בני שבוכותו, בשל צעדו הראשון, נולדתי. מי אמר כי העבר ילד את העתיד? להיפך — זה החייל שהביס את הטנק בבקבוק מולוטוב, נועץ בי שתי עיניים בהירות, חולמות, יגעות, ואיבו זו ממקומו.

פתאום ראתה עיני את אשתי. צעירה, אמיצה, זריזה, מלאת מרץ, אלגנטית, תמירה... היכן היתה כל הזמן? למן הרגע שהובאתי אל מקום המבטחים לא ראיתיה. עתה עמדה מול חייל מחיילי האויב. תקיפה, איתנה וגאה. החייל קרץ לה. ממש כפי שהאשה השחורה קרצה לי מבעד לרעלה. אכן תכנית שטנית: לשלוח אשה נאה, שחרחרת, מנשי המזרח אלי וחייל צעיר אל אשתי. אשתי לא זעה. מבטה ריחף מעבר לראשו של החייל, משל היה זה חלל ריק. הקשתי באצבעי על זוגית חלוני ורמזתי לאשתי, שתיכנס פנימה. היא לא השגיחה בי. עיניה היו נעוצות במרחק ונתרשפו מזעם. הכרתי זעם זה, ולא תמיד ידעתי לנחש את סיבתו. גם הפעם לא ניחשתי. עקבתי

אחרי מבטה וכמו ברק מרקיע מעונן נגלתה לעיני האשה השחרחרורת. עתה נתתי דעתי לא רק על הילוכה וגורתה, שהיה בהם מהוד המלכות, כי אם גם על לבושה המלכותי. היא היתה מלכת האויב. מלכת האויב עמדה מול אשתי. מלכה מול מלכה.

את אשתו שלח מלך האויב לפתותני. את אשתו המלכה.

איני יודע להגדיר את טיבה של הציפיה המתוחה, של ההתרגשות המתוקה שהסעירתי באותם הרגעים. דומה הייתי לצופה במחזה רגע לפני שיאו הדרמאטי. ואולי לא לצופה אלא לסטאטיסט באותו מחזה. ושמא לא סטאטיסט אלא דוקא הבמאי העומד מאחורי הקלעים ויודע את העתיד לבוא, ואלו על הבימה ניצבות שתי שחקניות זו מול זו: אחת אשתו בפועל ואחת אהובתו בכוח.

הרשות המבוצעת. החוק. הרצונות, הכבלים, האזיקים...

שוב עצמתי עיני. בו ברגע רעמו התותחים, נשמעו ציווחות נשים, שוב נשבה רוח זלעפות והיד הנעלמה חזרה וטאטאה את הזירה. מוכן הייתי להיטאטא גם אני. גדולה מזו: לאחר זעקותיהן של הנשים-המלכות שאפתי להיטאטא, השתוקקתי לכך, התקנתי עצמי לטאטוא, אף כי בעמקי נפשי ידעתי כי לא טאטוא. משבצת אחר משבצת אחיה את משבצות חיי, חיי החוק החדיש של החלל-זמן המרושת... לידה ומות, כליון ותחייה, משבצת אחר משבצת עד אין משבצת.

ואכן פסחה עלי היד ושבה הדממה כשהיתה.

ובדממה נשמעו צעדים, מצעדי און, מצעדי גבר הצועד בטוחות, צעדיו של המלך השחור. המלך השחור פסע לקראתי. משבצת אחר משבצת התקדם לעברי, בועט בכל אשר עמד לו לשטן בדרך, נולד מחדש בכל משבצת ולאחר כל לידה שבעתים אדיר, מאיים ומלא עצמה מאשר במשבצת שקדמה לה, עד אשר עמד נכחי פנים אל פנים. פנים שחורים אל פנים לבנים.

משבצת מול משבצת עד אין משבצת. לא פקחתי עיני. לא ראיתי את אימת השחור. אדרבה, פסים אדומים ריצדו לנגד עיני העצומות.

ואנכי לא ידעתי אם אודם זה הוא אודם שקיעה כי בא השמש, או אודם זריחה כי זרח השמש. ואם בא לעיני בשל הדם שגח לראשי ומילא את עורקי עיני, כפי שהוא גח לראשו וממלא את עורקי עיניו של כל מי שנגזר עליו להיספות במיתת חנק, כי במשבצת היחידה שנותרה לי לא נותר אויר וכל שאר המשבצות אטומות היו בפני.

ושמא היה זה האודם של ספקטרום האור. זה האודם, שהוא הצבע הראשון בספקטרום, מעין מעבר שבין אור ללא-אור. וזה האור אשר מהירותו הקבועה, שאינה משתנה בשום מערכות תנועה, היא שהביאה את הפיסיקאי הדגול לחוקק את חוקי החלל המרושת ואת האל הטוב לשבצני במשבצות הרשת, כדי שאני, המלך הלבן, אשמש רשות מבוצעת לאותה זירה שרשותה המחוקקת הוא אלברט איינשטיין, אשר נרתע מפניה בשל רוח הלחימה שבה.

ארגון

פואמה בת ששה שירים מאת רבקה תורנטון

שיר ראשון

— מה לך, בת מלך, בעומק היאור? —

סחה אמה אל גברתה.

— זו הנריחה בין הלוברן לשחור

תווי של שני התותה.

מה לך, בת מלך, עיניך ביאור

ואמתך הכושית.

על שחור כתפה חשה צבת המגור,

שאת ידך כה מרטיט.

אף כי שחורה אמתך הילדה,
הוק שפתיה מקשי.
אל נא תגורי: סודך הוא סודה...
משי נא, בת מלך, משי.

כל עוד הקדם עוטה ארגמן
משי, בת פרעה, משי עד תום.
— ברק שחור עורי ועורך הלבן
בעין הרך האדום.

שיר שני

כאחד האלים הוא פרעה.
רב חסדו לרעו ויראו.
בימינו משה, בראשו עטרת,
בשמאלו בויך, ובו אש בוערת.
והאש, ככל אש, אדומה,
אך שחור הוא עורה של אמה.
והילד זרועו מושיט,
ולוחשת, כורעה, הכושית:

— לי אליך, הילד, דברי־סתר.
— אל תגע, ילד חמה, בכתר,
— צרוב וכוזה אצבעותיך, ילד.
— משוי בת־מלך, אחוז בגחלת.

ממורק שחור עורה של כושית,
בת פרעה צחור פניה כסיד.
בבוזך לגחלת אור אודם,
כפטרה, כברקת, כאודם.

מלבינות או שניו של פרעה,
והילד מושיט את זרועו,
על פרעה מבטו זך יעיף
ופתאם... הגחלת בסיו.

שח פרעה אז לילד: לשבע
אכלת שני ושחור לובן,
כי תכבד הלשון שבפיך.
שכור, משוי: הצגה זו הצליחה.

שיר שלישי

ויהי בימים ההם
ויגדל משה
ויצא אל אחיו
וירא בסבלותם.

וירא איש מצרי
מכה איש עברי מאָחיו,
ויפן כה זכה
וירא כי אין איש
ויך את המצרי
ויטמנהו בחול.

לא טוב ראית, משה.
אכן, לא היה איש,
היה היתה אשה,
אשה כושית היתה.

עורה היה שחור,
החול היה לבן,
וסילון הדם המצרי

היה אדום אדום.
החול לא נודע כי בא
בקרב האדם ודמו,

כי בלעו וספגו עד תום
לובן צהבהב,
לוהט ומחוספס.

ורק בחורון לחייו של משה
כצלקת הטביע הסומק
שני פסים: ארגמן־ארגון.

צלול, משה, בנבכי הבשר השחור
החרוך באשי תאוה יוקדות
כאשי האשה לאלי אהבה.

טבע בעומק השחור,
במצולה הכהה,

כנגב הצולל באפלו של הליל
בנוטו מחמת הרודף.

שקע בבשר העוטה את שלמת השחורים
עד יומו האחרון, עד עולם,
ולא ידע איש את קבורתך
עד היום הזה.

ויצא ביום השני

והנה שני אנשים עברים נצים.
ויאמר לרשע למה תכה רעך.
ויאמר מי שמך

לאיש שר ושופט עלינו
הלהרגני אתה אומר

כאשר הרגת את המצרי.
ויירא משה ויאמר

אכן נודע הדבר.

וישמע פרעה את הדבר הזה
ויבקש להרוג את משה.
ויברח משה מפני פרעה.

ויעשהו ממלכת כהן, עם סגלה, עדת קודש,
 גוי מצורף ומוזקק בכורים להיתוך הסגטוגת
 עד כי היה כברול מלובן באשה היוקדת
 של מרחבית החולות צוהבי אלוהות וברואיה,
 גוי הלזם רעם קולות וברקים מעל הר האלוה
 המתגלה בלבנת הספיר ובאש־סנה הבורעת,
 כדי לשבץ כל תנועה, הבל־פה ונשמת כל אפים
 במסגרות, תבניות, ותאים ודפוסים, דפוסי קבע
 של הלכה, חוק, משפט ותורת החיים והנצח.

תמו שנים ארבעים. בעזו רוח וכה הזרוע
 עם ישראל אל חוף ארץ נכספת־מובטחת הגיע,
 למרגלות הר נבו לארכה ולרחבה משתרעת
 כנען כלוח תשבץ לובן־שחור, לכל שבט משבצת
 ומשבץ בן־עמרם השבטים על הלוח, הפעם
 לוח יחיד שנהר הירדן יחלקהו לשנים,
 כדי שידמה ללוחות זוגיים שמוסלו פעמים
 על הר סיני... הר נבו לא עשן בעלות בן עמרם בו.
 לא כהתה עינו של משה, עוד לחו בו,
 אך פתע...

שיר שישי

דום ! ליקוי חמה !
 השחור כיסה הארץ.
 אבוי ! כי על האדמה
 בא קרץ.
 כושת באצבעות גרומות צואר משה תנקה
 ותמיתהו בנשיקה.

בן נוז ידע להשתלט על העניינים.

כבר נשתכחו קרני שקיעה אחרונים.

הלילה צמיג כדונג.

זגוג

פעוט

בכתב רהוט

שרט שרסת ברקיע.

ומי שיעפיל להר

מחר,

הוא יעלה והוא יבוא והוא יגיע

אל המקום שבו אשה שוכבת

דומם, לא מתנועעת,

ועל בשרה כנבט

של צרעת

בועות מקצף פיו של בן אדם חנוק.

— מפני פרעה ברחת, משה,
 המפני תסתר ?

בצאת החמה ממזרחת

ליצוק שני בשחור אדמת שיחור,

על פני רקיע־תכלת עב־ענן

צחרת, קליל ואורירי יצוף.

אזי אדע : כמוהו כמשה.

ממרחקים יבוא,

ככרוב לבן־כנפים צוף יצוף,

ואל אָמה כושית

כאל שגל המלך

שוב ישוב.

שיר רביעי

ויהי בשוב משה אל פרעה ויבוא אל הכושית
 ויקחנה לאשה. ובצאת ישראל ממצרים יצאה
 גם הכושית עמם.

ובצלאל בן אורי בן חור איש צעיר לימים,

יפה תאר ודגול מרובה, וידיו רב לו

במלאכת המשכן וכליו.

ויהי היום ותרא הכושית והגה בצלאל פוסל

שני כרובים באבן. ותאמר לו : דעני. וידענה.

וישמע משה ויתאנף. ויצו ליסר את הכושית

בשבטים עד זב דם לעיני כל ישראל.

ותבוא הכושית אל אהל מועד חרש, ותכרע

ברך לפני הכרובים ותאמר : עוד לא יבש הדם

האדום על עורי השחור. הביטו וראו : האומנם לא

תכתים דמעה אפרורית את לבן בשרכם האַבני ?

ויחשו הכרובים ולא ענו דבר והם חופים

על פרוכת שחורה, רקומת פסים אדומים.

ועין התכלת הצופיה בכל לא ידעה

להבדיל בין הפרוכת לבין הכושית.

שיר חמישי

על נקמתה של אָמה מבנות כוש, בת השיר, אנא שירי,

כי נקמה נוראה במשה בן עמרם היא נקמה,

זו הנקמה של אשה מייסרת־נסערת־אוהבת

אין לה אחות בתבל בעזו עצמתה המוחצת.

תמו שנים ארבעים מן היום שהוליך המדברה

בחיר ד' בן עמרם שנמשה מן היאור לעת שחר

את העובדים בפיתום ורעמסס בלבנים ובחומר,

עם עבדים שבע עמל ובצלים ושומים נותני רית,

"הניחה הקדוש ברוך הוא לפניו והיה קורא בה"
 (מדרש ממדרשי היהודים שחכמתם רבה)
 וזה זגוג חזיו האש באופק,
 שכה דומה לקוקוי קרדיאוגרמה,
 נדלק באדמומית אורו
 למען יקראו
 בבוא
 הזמן את כתב הפנורמה
 שעל הר נבו.

עפר שחוק
 סתם את חור הבור.
 בועות הקצף הלבן על זרוע עור שחור
 כהיפוכן של אותיות תורה,
 שנכתבה באש שחורה
 על אש לבנה בזרוע
 האלוה,
 שלא היה לו קלף לכתוב את התורה
 כי העולם עוד לא נברא.